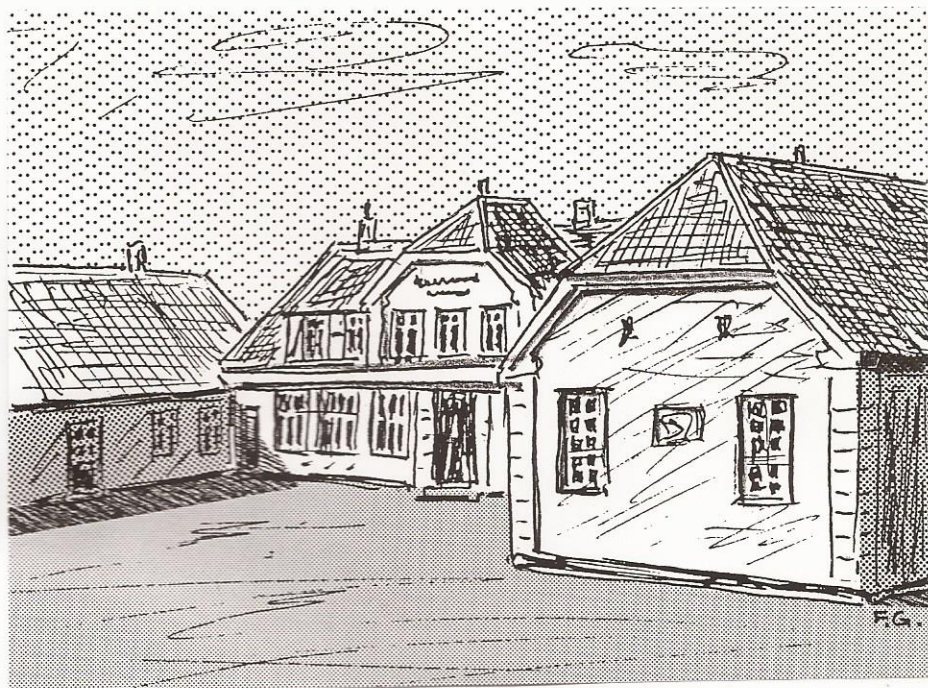

Bredballe Centralskole

Erindringer omkring besættelsen

Bredballe Lokalhistske Forening
1999

Forord

Emnet for dette årshefte er Bredballe Centralskole på Kirkebakken. Skolen blev bygget i 1915 som erstatning for de to tidligere skoler – Byskolen og Strandskolen. Centralskolen var i drift som skole til 1966, hvor Kirkebakkeskolen blev bygget. Centralskolens skoledistrikt dækkes nu af Kirkebakkeskolen og Hældagerskolen.

Erindringerne i heftet er skrevet af Inger Lehrmann og Minna Storgaard Georgsen, begge døtre af skolens lærere. En stor del af erindringerne er om tiden omkring besættelsen.

Sidst i heftet gengives teksten fra skolens grundstensbrev.

Hefte udsendes til foreningens medlemmer.

Oktober 1999

Bestyrelsen

Foreningens skrifter:

1. *Kære Jakob og Karen !*, 1996
2. *Bredballe Kirke 1907-1997*, 1997
3. *Fiskeriet ved Bredballe Strand*, 1998
4. *Bredballe Centralskole*, 1999.

Bredballe Lokalhistoriske Forening har arkiv på Hældagerskolen og kan kontaktes gennem bestyrelsen:

<i>Agnete Gimsing,</i>	<i>tlf. 75 8148 70</i>
<i>Bent Mikkelsen</i>	<i>tlf. 75 81 55 16</i>
<i>Birgit Johansen</i>	<i>tlf. 75 81 56 99</i>
<i>Edith Dall-Hansen</i>	<i>tlf. 75 81 54 14</i>
<i>Kurt Meiner Hansen</i>	<i>tlf. 75 81 61 26</i>

Forside illustration: Flemming Georgsen.

Olaf og Joa Storgaard, Nanna Thorøe og Marius Hansen, privatfoto 1938

Denne beretning er skrevet af Inger Lehmann som en hyldest til sin mor, Nanna Thorøe, og til Bredballe.

Nanna Thorøe

Nanna Thorøe blev født i Hjarup ved Kolding den 7. maj 1894 og døde den 22. december 1969 i Vejle.

Hun blev uddannet på Vejle Seminarium og fik derefter embede i Vejlbj, hvor hun også virkede som organist.

Nanna Thorøe kom til Bredballe Skole den 1. januar 1922. Her underviste hun de to første klassetrin i alle fag og samtlige skolepiger i håndarbejde.

Den 1. januar 1955 tog hun sin afsked.

Bredballe Skole

Bredballe Skole ligger et af de smukkeste steder i Danmark med udsigt til skov, fjord og marker. Mor fik lejlighed over skolelokalet. Det var hvad man i dag ville betegne som 2 værelser med 2 kamre.

WC'et lå, så man skulle gå over skolegården, og der var ca. 100 m til vaskehuset.

I begyndelsen skulle hun tage sig af rengøring i skolestuen og i skolegangen.

Ligeledes skulle hun tage sig af opvarmningen af skolestuen og måtte også selv bære brændsel dertil.

Min barndom i Bredballe

Mor adopterede mig i 1931, da jeg var 1½ år gammel. Ved adoptionen fik mor megen støtte af lærer Hansen og lærer Storgaard vedr. papirer til de offentlige instanser. Mor var jo ugift, så derfor var der ting, som andre skulle bekræfte. Til at passe mig ansatte mor en ikke helt ung pige (Tilde), hun var hos os i mange år.

Bodil, Minna og Inger på trappen ved skolen

Mors mange kontakter i sognet

Mor hørte til Indre Mission, så derfor kom vi meget i Missionshuset. Kirken var vores nabo, og derfor fulgte vi altid med i, hvad der foregik der og så den smukt pyntede kirke til fester og begravelser. Kirkegården var det sted vi viste frem på grund af den fine udsigt over fjorden.

Fra vores køkkenvindue kunne vi se ud over Ulvedalen og mod den sydvendte skråning. I det tidligste forår kom de første anemoner der, og senere sprang de første bøgekopper ud. Så kom mange små elever med buketter og sommetider havde vi så mange, at de stod ude på trappegangen - alle buketterne skulle i vand og pynte. "Sådanne gaver kaster man ikke væk", sagde mor, når jeg syntes, det blev for meget.

Mor var meget indlevende i "sine børns" glæder og sorger. Børn i første og anden klasse fortæller meget fra deres hjem, så hvis mor følte, at der kunne være problemer, talte hun med forældrene og alt kunne ordne sig for barnet.

Der kom også mange voksne til hendes dør med deres sytøj. Det kunne så være indledningen til helt andre problemer, der skulle drøftes. Mor var meget tolerant og forstående efter datidens målestok.

Hverdagen i klasseværelset

Jeg tror, at mange af hendes gamle elever husker hende sidde på det første bord med benene på bænken og fortælle bibelhistorie og vise billeder fra den specielle Bibel, hun brugte i skolen. Når mor valgte at sidde sådan, var det i et

ønske om at være helt nede hos sine små elever og ikke oppe bag katederet.

Skolen som legeplads

Mor købte i min barndom et meget forfaldent hønschus, som blev sat op i haven. Mor gjorde det selv istand med brædder og maling - hun var utrolig dygtig med sine hænder. Også de møbler, der kom til at stå i det, lavede hun selv af gammelt skoleinventar. Det blev en meget yndet legeplads for Minna Storgaard og mig. Vi havde i det hele taget megen glæde af hinanden, og vi brugte hver en plet og afkrog af skolen til at lege i - et skønt sted at vokse op. Også lærerne havde indbyrdes et godt forhold til hinanden.

Om vinteren hentede vi vand

Der var også strenge vintre, hvor alle med slæder og mælkejunger måtte hente vand nede på bakken hos Niels Bendtsen, når hele skolens egen vandforsyning og vandrør var frosset til. Skolen havde jo pumpe i skoven og vandbeholder på loftet. Brændsel måtte vi hente i den fjerneste ende af skolen. Tørv var et kapitel for sig.

Mor havde altid kittel på i skole - denne kittel og det meget store hår som var flettet og sat op i nakken, husker vist de fleste, der lærte hende at kende.

Som jeg før har omtalt, var hun dygtig til håndarbejde - hun kunne klippe og sy all slags tøj: kjoler, frakker osv., og også brodere, sy lampeskærme og strikke.

Jeg var vist den første i Bredballe, der fik, hvad vi kaldte skibukser. Til lidt for-

Politikreds	Legitimationskort
Nr. <u>35</u>	for
	Sikkerhedsområderne i Danmark.
Navn	<u>Thoré, Inger</u>
Stilling	<u>Husars.</u>
Bopæl	<u>Bredballe pr. Vjle</u>
Født d.	<u>319 1929 København</u>
Indehaverens Underskrift	<u>Inger Thoré</u>

	Frederiksberg Kommune Fødselsregister d. 10/10 1949 8.0 Inger Thoré Kortet skal altid medføres.
---	--

argelse for nogle, men som mor sagde: "Når bare du kan holde varmen på tur på ski og skøjter".

Vi havde et stort køkken, hvor der var et dejligt komfur og en spisekrog. Udover spisning foregik alt her - syning, badning og selvfølgelig madlavning. Mor bagte sit brød selv, grahamsbrød, og drak Skodsborgkaffe, der var koffeinfri.

Mors helbred

Mor havde et ret dårligt helbred, så i mange sommerferier var vi på kursteder, for at hun kunne få behandlet sin dårlige

ryg. Men det kan vist tælles på én hånd de gange hun svigtede sin skole.

Hos Aksel Nielsen lejede vi et stykke jord, hvor vi dyrkede kartofler og andre grøntsager.

Når jeg sidder her og tænker tilbage, kan jeg høre fiskerbådernes tøv-tøv gennem fjorden, når vinden bar med.

Ferie hos bedstefar

Mor og jeg tilbragte de fleste ferier i Hjarup hos min bedstefar, som var enke-mand, og derfra tog vi så tog og rutebiler til teatre og udstillinger, samt besøgte andre steder og byer i landet.

Mor spillede meget tit på klaver og orgel derhjemme, det havde vi megen glæde af begge to, for jeg sang meget i de år.

Jul i skolen

Julen var noget særligt. Den startede med, at de store piger i skolen lavede julepynt og den 22. december blev det store skolejuletræ pyntet, og den 23. om formiddagen var der juletræsfest på skolen.

Om aftenen havde vi vores eget lille juletræ oppe i stuen. Vi fik kylling til middag og gik rundt om juletræet - Tilde, mor og jeg med en dukke imellem os, for at vi kunne nå omkring træet. Vi gav hinanden gaver og fik hjemmelavet kvædekonfekt - en rigtig dejlig aften. Næste dag tog vi til min bedstefar, hvor vi var sammen med den øvrige familie resten af ferien.

Mor og jeg cyklede ofte til stranden ved Tirsbæk. Vi tog madpakke, tæppe og parasol med - her sad mor så, mens jeg badede.

Eksamen

Til eksamen mødte skolekommissionen op for at overhøre eleverne. To dage stod det på, og mor gav dem formiddagskaffe og boller med pålæg. Lærer Hansen og lærer Storgaard stod for middagene, men det var fru maler Hansen, der stod for madlavningen - stegte og lavede suppe, det gjorde hun altid, når der skete noget på skolen. Hun gjorde også rent på skolen i mange år og passede os børn, der boede på skolen, når alle skulle afsted. En stor og varm kone, som vi alle holdt meget af. Nå, men nu tilbage til eksamen. Der blev stillet borde op i gymnastiksalen, på dem blev der lagt hvidt bordpapir og røde crepepapirstrimler, der dannede båse - en bås til hver pige med hendes navn og håndarbejde i. Denne håndarbejdsudstilling var en årlig tilbagevendende begivenhed og meget besøgt af sognets beboere.

Hvert år gik mor skovtur med klasserne, de var nede og kigge på haletudser i Børnehjemsdammen. Det var sådan en dejlig tur med mange ting at se og opleve.

Skolen under krigen

Lærer Hansen byggede hus i Bybæk, så i 1943, da jeg blev konfirmeret, overnatte alle gæsterne i hans tidligere lærerbolig. Vi lå på lånte madrasser - da der var krig og undtagelsestilstand, og alle skulle være inden døre kl. 20.00.

Natten før min konfirmation den 3. oktober kørte tyskerne omkring i sognet for at lede efter jøder, som skulle deporteres til de tyske udryddelseslejre.

I den sidste del af besættelsen overtog tyskerne skolen og et par landmænd flyttede vores møbler og andre ting ned til Niels Bendtsen, som min mor kendte, fordi han havde arbejdet hos min bedstefar, og vi kom til at bo i hans loftsværelse.

Skolen blev lazaret, og undervisningen foregik i Missionshuset og på et par gårde, hvor spisestuerne blev stillet til rådighed, fordi tyskerne også havde taget forsamlingshuset.

Alt så temmelig slidt ud, da vi igen rykkede ind på skolen.

Inger Lehrmann.

Eleverne i Bredballe Centralskole læser OPROP den 9. april 1940

OPROP!

Til Danmarks Soldater og Danmarks Folk!

Uten Grund og imot den tyske Regjerings og det tyske Folks oprigtige Ønske, om at leve i Fred og Venskab med det engelske og det franske Folk, har Englands og Frankrigets Magthavere ifjor i September erklæret Tyskland Krigen.

Deres Hensigt var og blir, efter Mulighet, at treffe Afgjørelser paa Krigsskuepladser som ligger mere afsides og derfor er mindre farlige for Frankriget og England, i det Haab, at det ikke vilde være mulig for Tyskland, at kunde optræde stærkt nok imot dem.

Af denne Grund har England blandt andet stadig krænket Danmarks og Norges Neutralitet og deres territoriale Farvand.

Det forsøkte stadig at gjøre Skandinavien til Krigsskueplads. Da en yderlig Anledning ikke synes at være givet efter den russisk-finske Fredsslutning, har man nu officielt erklæret og truet, ikke mere at taale den tyske Handelsslaates Seilads indenfor danske Territorialfarvand ved Nordsjøen og i de norske Farvand. Man erklærte selv at vilde overta Politiovsigten der. Man har tilslut truffet alle Forberedelser for overraskende at ta Besiddelse af alle nødvendige Støttemidler ved Norges Kyst. Aarhundredes største Krigsdriver, den allerede i den første Verdenskrig til Ulykke for hele Menneskeheden arbeidende Churchill, uttalte det aapent, at han ikke var villig til at la sig holde tilbake af »legale Afgjørelser eller neutrale Rettigheder som staar paa Papirlapper«.

Han har forberedt 'Slaget mot den danske og den norske Kyst.' For nogen Dager siden er han blitt utnevnt til foransvarlig Chef for hele den britiske Krigsføring.

Den tyske Regjering har til nu overvaaket denne Mands Forholdsregler, men den kan ikke taale, at en ny Krigsskueplads nur blir skaffet efter de engelsk-franske, Krigsdriveres Ønsker.

Den danske og den norske Regjering har siden Maaneder hat Beskjed om disse Forsøk.

Likeledes er deres Holdning ingen Hemmelighet for den tyske Regjering. De er hverken villige eller istand til at kunne yde en virksom Motstand mot det engelske Indbrudd.

Derfor har Tyskland besluttet at foregripe det engelske Angrep og med sine Magtmidler selv at overta Beskyttelsen av Danmarks og Norges Kongeriges Neutralitet og værne den saalænge Krigen varer.

Det er ikke den tyske Regjerings Hensigt at skaffe sig et Støttemiddel i Kampen mot England, den har udelukkende det Maal at forhindre at Skandinavien blir Slagmark for de engelske Krigsudvidelser.

Af denne Grund har stærke tyske Militærkrefter siden idag morges tat Besiddelse af de viktigste militære Objekter i Danmark og Norge. Over disse Forholdsregler treffes der for Tiden Overenskomster mellem den tyske Riksregjering og den Kongelige Danske Regjering. Disse Overenskomster skal sikre at Kongeriget bestaar videre, at Hæren og Flaaten opretholdes, at det Danske Folks Frihet agtes og at dette Lands fremtidige Uafhængighed fuldt ut sikres.

Indtil disse Forhandlinger er avsluttet, maa der ventes at Hæren og Flaaten har Forstaaelse for dette, likeledes at Folket og alle kommunale Steder er fornuftige og har god Vilje, slik at de undlater enhver passiv eller aktiv Motstand. Den vilde være uten Nytte og bli brutt med alle Magtmidler. Alle militære og kommunale Steder anmodes derfor straks at opta Forbindelsen med de tyske Kommandører.

Folket opfordres til at fortsætte det daglige Arbeide og til at sørge for Rolighet og Orden!

For Landets Sikkerhed mot engelske Overgrep sørger fra nu af den tyske Hær og Flaate.

Den Tyske Kommandør
Kaupisch

Minna Storgaard Georgsen, datter af lærer Storgaard, har skrevet disse erindringer fra Bredballe Skole under 2. Verdenskrig.

Den 9. april 1940

Tidligt om morgenen d. 9. april 1940 kom tyske flyvemaskiner lavt hen over Bredballe Skole, så lavt, at vi mente de rørte lindetræernes top og vi kunne tydelig se pilotens ansigt indrammet af den mørke skindhjælm. Der blev kastet *Opprop* ned til os med forholdsordre til den danske befolkning. Vi børn forstod ikke den alvorlige situation, men kunne mærke den på de voksne.

Hverdag i krigsårene

Mange ting forandredes snart, Niels Bendtsen fik generator på sin taxa og måtte bakke op ad Kirkebakken, mælkeemand Karl Seligmann klodsede bilen op og gik over til rigtige hestekræfter, slagter Mortensen tog forruden af sin bil og spændte to heste for den, på den måde kunne kunderne stadig betjenes. Det var slut med kul og koks, derfor blev der bag skolen bygget et stort tørveskur. Det var tungt at slæbe tørv op på 1. sal og til skolestuerne. Jeg mindes tørv som enten drivvåde eller smuldrede. De våde tørv i kakkellovnen gav sammen med vådt tøj og madpakker en hel speciel "duft" i skolestuen, mon ikke mange kan mindes den.

Tyskerne kommer til Bredballe

De sidste måneder af krigen fik vi den tæt ind på livet. Tyskerne besatte forsamlingshuset og skolen, skoleborde og undervisningsmateriale blev flyttet til missionshuset, hvor undervisningen skulle finde sted. Frk. Thorø underviste 1. og 2. kl. i en spisestue stillet til rådighed på en gård. Man hjalp hinanden og samhørigheden var stor.

Skolen som lazaret

Skolen blev af tyskerne indrettet som lazaret med overlæge og sygeplejerske. Der var køjesenge i de tre klasseværelser og gymnastiksalen. Lærer Hansen var flyttet til Bybæk, frk. Thorø og Inger havde også forladt skolen, de to lejligheder blev beboet af officerer og personale. Far nægtede at lade sig fordrive, så vi boede med tyskere som naboer. I nattens mulm og mørke ankom ambulancer og lastbiler med sårede tyske soldater og russiske krigsfanger. Alle havde fået første behandling, men for os var det et forfærdeligt syn. Mange manglede en arm eller et ben, andre havde forbindelse om hovedet, hvor blodet sivede igennem, de værst tilredte måtte blive i køjen.

Feltkøkken i skolegården

Et stort feltkøkken var stillet op i gården under vore stuevinduer, det var ikke appetitligt at se og lugte ingredienserne til de sammenkogte retter, så det var forståeligt at soldaterne lavede små bål og kogte eller spejlede æg.

Hygiejne var det småt med, hverken toilet- eller vaskeforhold var til så mange syge.

Overlægen tilbød min far at vaccinere os mod tyfus. Far foretrak dog at lade vor egen læge gøre det. Godt, at vi blev det, for mange af soldaterne havde dysenteri og WC-spandenes indhold blev tømt ned af skrænten bag skolen.

De tyske soldater

To af officererne ville gerne vide sandheden om krigssituationen. Derfor bad de mine forældre om lov til at høre nyheder fra England hos os. Begge var meget taknemlige og advarede far mod nogle af de andre officerer som var svorne nazister.

Minderne fra Bredballe

Sidst i april 1945 forsvandt alt og alle. Skolen trængte da hårdt til sæbe, maling og reparationer.

Mange episoder fra den tid har fæstnet sig på min nethinde, bl.a. soldaten der grædende sad på trappestenen med et fotografi i hånden, den etbenede dreng på højest 16 år der så meget ensom og fortabt ud, eller ansigter vendt op mod vore vinduer, når jeg spillede klaver og far violin.

Alt dette står i skærende kontrast til de mange gode barndoms minder jeg har fra Bredballe Skole.

Minna Storgaard Georgsen

Brev fra Kongen

Foreningen har fra Minna Storgaard Georgsen modtaget dette brev.

Historien er, at eleverne samlede penge ind til blomster til kong Christian X i 1942, da man hørte, at han var faldet af hesten. Kort tid efter modtog eleverne på Bredballe Skole dette takkebrev fra Christiansborg.

Brevet er underskrevet C.M.Hansen. Da hofmarchal Søren Haslund Christensen sidste år holdt foredrag i Bredballe, fik han forevist takkebrev og blev spurgt, hvem underskriveren var. Haslund Christensens svar var: "Det var jo den navnkundige Se-på-mig-Hansen".

Christiansberg, den 3¹ Nov. 19 42.

Hans Majestæt Kongen har bedt mig
takke Jer mange Gange for de gode Ønsker og
for de smukke Blomster, hvormed I glædede
Kongen.

Christiansberg.

Børnene i Bredballe Skole.

Grundstensnedlæggelse

Den 13. januar 1915 blev grundstenen til Bredballe Centralskole lagt, og der blev indmuret en blykapsel, der indeholdt et dokument skrevet på pergament.

Teksten var:

Herren trøst Eders Hjerter og styrke dem i al god Gerning og Tale
2 Tess. 2.17.

Aar 1915 i Kong Christian den Tiendes 3. Regeringsaar fuldførtes denne Skole.

Søren Kejser Nielsen var da Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet

Stiftamtmand Vilhelm Bardenfleth, Kammerherre, Kommandør af Dannebrog og Dannebrogsmænd Amtmand over Vejle Amt

Peder Gabriel Koch Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd Biskop over Ribe Stift

Christian Henrik Christensen Provst for Nørvang-Tørrild Herreders østre Provsti

Aage Jensen Rudbeck Herredsfoged for Nørvang-Tørrild Herreder og

Hans Ove Mathias Jensen Eghoff Sognepræst for Hornstrup Menighed.

Foruden Sognepræsten var Grdjr. Stefan Kristensen Ll. Lysholt og Fisker Husejer Christian Christensen Bredballe Strand Medlemmer af Sognets Skolekommission. (Proprietær H. Holst Brandbjerg var Medlem af Skoledirektionen).

I Sogneraadet var da:

Gaardejer Christian Jensen Christensen Kirkebygaard

Sogneraadets Formand Gaardejer Jens Peter Olsen Maanebjerggaard – Hornstrup.

Lagerforvalter Jens Christensen Grejsdalen

Gaardejer Stefan Kristensen Ll. Lysholt

Gaardejer Niels Peder Nielsen (Boelskilde) Bredballe

Gaardejer Jens Jensen Bredballe

Boelsmand Jens Kjær Mortensen Bredballe mark

Fisker Knud Andersen Bredballe Strand

Fisker og Husejer Frederik Peder Jensen Bredballe Strand

Lærer og Kirkesanger Marius Hansen var indtil da Enelærer ved Bredballe Byskole – fra 1. April den nye Skoles Førstelærer.

Strandskolen besørges midlertidigt ved Vikar.

Da forhenværende Lærer ved Bredballe Strandskole Christian Nielsen Dannebrogsmænd entlediges efter Ansøgning 1/11 1912 – efter 40 Aars Lærergerning – optog Skolekommissionen og Sogneraadet Forhandlinger om en Omordning af Skolevæsenet i Bredballe Fogderi.

Efter adskillige Overvejelser endte Sagen med at Sogneraadet under 26. April 1914 indsendte Forslag om Opførelse af en Fællesskole for begge Skoledistrikter. Forslaget approberedes 26. Maj 1914 af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Byggepladsen "Højmarks Toft" kaldet er købt af Grdjr. Sogneraadetsmedlem Jens Jensen.

Tegninger til Skolen er udført af Arkitekt Frits Jensen Vejle.

Arbejderne er udført af
Murermester Hans Iversen Vejle
Tømrmester Jens Nielsen Bredballe
Snedkermestrene P. Chr. Thomsen Bredballe og H. Pedersen og K. Jensen
Vejle Blikkenslagermester Chr. Hansen Vejle
Malermester Clemen Hansen Bredballe
Vandmester Chr. Jensen Mølholm.

Gymnastikredskaberne er leverede af Snedkermester Poul Madsen Dons.
Støbegods er levert af C. M. Hess Vejle.
Jordarbejderne er udførte af Husejer Vilhelm Sielemann Bredballe
Byggesummen (med grund) er ca. 42.000 kr.

Skolens Navn er: Bredballe Centralskole.

Bredballe Centralskole. Vejle

